

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **DE TIMMERMAN DIE NEDERLANDS GROOTSTE MECENAS WERD. EEN BIOGRAFIE VAN JOOP VAN DEN ENDE**

Het levensverhaal van Joop van den Ende is een klassieker in de reeks *from rags to riches*. Op 23 februari 1942 geboren als nakomertje in een sappelend arbeidersgezin in Amsterdam groeide hij op tot de invloedrijkste theater- en televisieproducent van Nederland. Daarnaast werd hij ook nog de belangrijkste mecenas van het land met meer dan een miljard euro op de bank. En dat in een land waar lange tijd de regel gold dat een arbeider die voor een dubbeltje geboren is toch vooral niet moet denken dat hij ooit een kwartje zal worden. Het is nauwelijks voor te stellen dat de man die aanvankelijk een schamel loontje bij elkaar schraapte in een winkel voor feestartikelen en als clown kinderfeestjes opfleurde op zeventigjarige leeftijd een eredoctoraat kreeg aangeboden aan de Nyenrode Business Universiteit voor zijn culturele ondernemerschap.

Dat ondernemerschap zat er al vroeg in. De negenjarige Joop liet de kinderen in de buurt een cent betalen om zijn poppenkastvoorstelling te bewonderen. Samen met zijn vader haalde hij sloophout van een bouwterrein, hakte het in nette stukjes en verkocht de keurig afgemeten zakjes aan de fietsenmaker op de hoek voor acht cent, die het weer voor vijftien cent aan zijn klanten doorverkocht als aanmaakhoutjes voor de kachel. Zonder dat zijn vader het wist, ging de kleine Joop op zoek naar een afnemer die een paar centen meer wilde betalen.

“Een grote jongen met sterke handen en niet zo intelligent”, zo luidde de uitkomst van de beroepskeuzetest na de lagere school. Dus hij moest maar timmerman worden, dan was hij in ieder geval zijn leven lang verzekerd van werk.

Nadat hij met zijn ouders naar een voorstelling van het komische duo Snip & Snap was geweest voelde hij dat zijn hart bij het theater lag. Door zijn ambachtelijke opleiding kon hij via de zijingang het theater binnenwandelen: op zijn zestiende trad hij in dienst als leerling-timmerman bij het atelier van de Nederlandse Opera.

Daarnaast sloot hij zich aan bij diverse amateur-toneelverenigingen om het metier óp de planken ook meester te worden. Geheel talentloos was hij niet, maar een carrière in het felle licht was toch echt te hoog gegrepen. Zijn zakelijke instinct, en in het bijzonder zijn gevoel voor de wensen op de artistieke markt, maakte hem wel een ideale impresario.

Amper twintig jaar oud stuurde hij jonge zangeressen als Anneke Grönloh, Ria Valk en Conny Vink naar bedrijfsfeestjes en vrolijke avonden in buurthuizen. Ook haalde hij de Rotterdamse spring-in-het-veld-komiek André van Duin zijn stal binnen. Van Duin, die de tv-talentenjacht *Nieuwe Oogst* had gewonnen door gekke grimassen te maken bij een bandrecorder

met een zelfgemaakte geluidsmontage, zou een van de pijlers worden van het Van den Ende-bedrijf.

Met een goede babbel, het vermogen om artiesten op hun gemak te stellen en de handigheid om (desnoods eerst met een financieel stapje terug) de beste deals te sluiten, klimt Van den Ende omhoog als impresario en producent met aandacht voor het gehele amusementsspectrum: toneel, televisie, cabaret, circus, film en musical, zijn allergrootste liefde. Hij toont lef om buiten Amsterdam en televisiestad Hilversum zijn eigen televisiestudio in Aalsmeer te bouwen, hij durft het aan om enorme kapitalen te steken in Nederlandse versies van grote musicals als *Les Misérables*, *Miss Saigon* en *Phantom of the Opera*, die met een open eind in zijn eigen theater in Scheveningen (en later in Utrecht) te zien zijn. Soms glijdt hij uit, zoals de poging om een sportzender te introduceren en bij het produceren van de oorspronkelijke Nederlandse musical *Cyrano* in New York. Maar daardoor krijgt hij wel een voetje tussen de Broadway-deur.

Een boerenwijsheid van de Amerikaanse president Johnson luidde dat je je vijanden naast jou in je tent moet laten slapen, want dan zullen ze altijd naar buiten wateren als ze hoge nood hebben. Van den Ende moet ook in deze richting hebben gedacht

Joop van den Ende in de vroege jaren zestig, Foto Theater Instituut Nederland.

toen hij zijn jonge en brutalere concurrent John de Mol benaderde om samen het televisieproducentenlandschap in te richten. Vanaf 1993 maakt Endemol grote klappers, met als financieel hoogtepunt *Big Brother*, de exhibitionistische peepshow waar de hele wereld op scheen te hebben gewacht.

Er vielen bakken met geld te verdienen bij de televisie, maar Van den Ende ging zich toch eigenlijk steeds meer ergeren aan de platheid van veel formats die uit zijn eigen keuken kwamen. Ook hinderde het hem mateloos dat de serieuze pers (*de Volkskrant*, *NRC*) hem louter met het makkelijke amusement associeerde, terwijl hij toch wel degelijk een goede smaak had. Toen het Spaanse Telefónica in het magische jaar 2000 bereid bleek om 5,5 miljard euro voor Endemol te betalen, nam Van den Ende afscheid van de televisie. Acteur John Kraaijkamp, die door Van den Ende in mooie stukken was geplaatst, zei: "Eindelijk heeft Joop die loodzware rugzak vol stenen afgedaan."

Meer tijd voor musicals, niet alleen in Nederland, maar vooral ook in Duitsland, waar Van den Ende meerdere theaters in handen heeft. Meer tijd voor

toneel. En ook tijd om mooie artistieke doelen uit te zoeken om financieel te ondersteunen via de VandenEnde Foundation. Geld voor het Stedelijk Museum in Amsterdam, geld voor een musical-laboratorium in Amsterdam, geld voor fotografen en beeldende kunstenaars (een kunstrichting waar zijn tweede vrouw Janine een scherp oog voor heeft) en geld voor een cadeautje aan de stad Amsterdam: een totaal nieuw opgetrokken theater met behoud van de naam van het oorspronkelijke theater op die locatie: DeLaMar.

Henk van Gelder, freelance (theater)medewerker bij onder andere *NRC Handelsblad* en schrijver van kwaliteitsbiografieën over schrijver Simon Carmiggelt en acteur Leen Jongewaard, heeft een compleet boek geschreven over Van den Ende. Hij heeft minutieus en smakelijk beschreven hoe deze man het televisieamusement in Nederland (en zelfs gedeeltelijk daarbuiten) volkomen naar zijn hand heeft weten te zetten, de Nederlandse musical volwassen heeft gemaakt en ook op Broadway, waar men niet-Amerikanen vooral als ongewenste indringers pleegt te zien, naam heeft gemaakt. Van Gelder beschrijft een sprookjesleven, al horen daar ook 25 uur per dag werken, een burn-out en een soms armoedig sociaal leven bij.

Er is in deze biografie wel sprake van wat overdaad als het gaat om de inhoudelijke en financiële details van de programma's die hij op de buis heeft gebracht en de manier waarop hij zijn sterren in een warm bad dompelde, maar dat zijn slechts kleine smetjes op een verder voorbeeldige biografie.

PATRICK VAN DEN HANENBERG

HENK VAN GELDER, *Joop van den Ende. De biografie*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2012, 400 p.